

Dr. Behçet Uz, İlk Çocuk Hastanesi ve “Verem Nasıl Başlar? Kurtuluş Yolları Nelerdir?” Eseri Üzerine

About Dr. Behçet Uz, First Child Hospital and His Work “How Does Tuberculosis Begin? What are the Ways of Recovery?”

Hülya ÖZTÜRK^a

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik ABD, Eskişehir, TÜRKİYE

Bu çalışma, 8. Uluslararası İslam Tıp Tarihi ve Etiği Kongresi (14-16 Kasım 2019, İstanbul)'nde, sözlü olarak sunulmuştur.

ÖZET Dr. Behçet Uz, 1893 yılında Denizli’de doğmuştur. Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane’den mezun olmuş, mezuniyetinin ardından bir süre İstanbul’da, bir süre de İzmir’de çocuk hastalıkları uzmanı olarak çalıştıktan sonra, 10 yıl süre ile İzmir’de belediye başkanlığı yapmıştır. Siyasi hayatı, ticaret bakanlığı ve ardından 7 Ağustos 1946-10 Haziran 1948 ve 18 Mayıs 1954-9 Aralık 1955 tarihleri arasında 2 dönem sağlık bakanlığı görevleriyle devam etmiştir. Dr. Behçet Uz, Türk tıp tarihi için önemli isimlerden biridir. İdari görevleri ve hekimliğinin yanı sıra çeşitli dergilerde yazmış olduğu yazıları ve kendine ait eserleri ile Türk tıbbına büyük katkıları olmuştur. Bu çalışmada, Dr. Behçet Uz ve Behçet Uz’a ait olan, “Verem Nasıl Başlar? Kurtuluş Yolları Nelerdir?” başlıklı kitap tanıtılacaktır. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Nadir Eserler koleksiyonu içerisinde (15165SÖ 1919) yer alan, Osmanlı alfabesi ile yazılmış olan eser 96 sayfa olup, 20x14 ebatlarındadır. Kitap, dönemi için kıymetli bilgiler içermekle birlikte koruyucu hekimlik ve toplumsal sağlık açısından büyük önem arz etmektedir. Behçet Uz’un, toplum sağlığı öncelikli olmak üzere sağlık politikalarının şekillendirilmesindeki önemli eşsiz çalışmaları, yeni kurulan Türk Devletinin daha sonraki dönemlerine ait sağlık yaklaşımına ve politikalarının oluşturulmasına da katkı sağlamıştır.

ABSTRACT Dr. Behçet Uz was born in 1893 in Denizli. He graduated from Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane (Imperial School of Medicine). Later, working as a pediatrician in Istanbul and in Izmir for a while, he became the mayor in Izmir for 10 years. He continued his political life as minister of commerce and later as minister of health for two terms between 7 August 1946-10 June 1948 and 18 May 1954-9 December 1955. Dr. Behçet Uz is one of the important figures in the history of Turkish medicine. Besides his administrative duties and profession, he had great contributions to Turkish medicine with his writings in various journals and his own works. In this study, the book titled “How Does Tuberculosis Begin? What are the Ways of Recovery?” by Dr. Behçet Uz and Behçet Uz will be introduced. The work, written in Ottoman letters which is in Library of Atatürk University Seyfettin Özege Rare Collection (15165SÖ 1919) is 96 pages and 20x14 in size. Together with containing valuable information for the period it was written, the book is also of great importance for preventive medicine and public health. The unique and important works of Behçet Uz in shaping health policies, primarily public health, contributed to the formulation of health approaches and policies of the later periods of the newly established Turkish State as well.

Anahtar Kelimeler: Behçet Uz; tıp tarihi; halk sağlığı

Keywords: Behçet Uz; history of medicine; public health

Yeni Türk Devleti, Kurtuluş Savaşı’nın başarıyla sonuçlanmasının ardından Tanzimat Dönemi’nden itibaren kıpırdanmaları başlayan yenilik hareketlerine daha da hız kazandırmış, ülke her alanda bir düzenleme ile yeniden var olabilme ve kendine dünyanın diğer güçleri arasında bir yer edinme çabaları ile göz doldurmuştur.

Yeni kurulan Türk Devleti için sağlık alanının çok önemli bir yer teşkil ettiği açıktır. Türk Devleti’nin bu gelişimi içerisinde Refik Saydam, Adnan Adıvar, Behçet Uz gibi pek çok hekim adayı yetişmiştir. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerindeki fikir akımlarından ziyadesiyle istifade etmiş olan bu kişilerin, yaşadıkları dönemin etkisiyle öğrenciliklerinin

Correspondence: Hülya ÖZTÜRK
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik ABD, Eskişehir, TÜRKİYE/TURKEY
E-mail: hulyaozturk33b@gmail.com



Peer review under responsibility of Turkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History.

Received: 26 Nov 2019 **Accepted:** 09 Dec 2019 **Available online:** 13 Jan 2020

2146-8982 / Copyright © 2020 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

savaş yıllarına denk gelmesi, onların bu süreçte hekimlik tecrübeleriyle göz doldurmalarını ve topluma yarar olmalarını sağlamıştır. Bu görevlerde edinmiş oldukları tecrübeler ve hassasiyetler, onlara farklı bakış açıları sağlamıştır. Bu sayede, bu kişileri ileride önemli görevlere geldiklerinde de topluma ve ona hizmet etmekte hiç tereddüt etmeyen, topluma yön veren kişiler olarak görmekteyiz (Resim 1).¹

Tıp tarihinin de tarih metodolojisi açısından bakıldığında; toplumların ve devletlerin, önde gelen pek çok hekim, cerrah, politikacı ya da “büyük adamların” varlığıyla hayat bulduğu görülmektedir. Behçet Uz da böyle bir kişilik ya da yön vericiliğin yanı sıra geride bırakmış olduğu önemli düşünceler ve önerilerle Türk tıp tarihi açısından önem arz etmiş kişiler arasında gösterilebilir. Dr. Behçet Uz, sadece bir hekim değil, bunun yanında toplumda önemli görevler almış, toplum reisi, daha da önemlisi halkın vekilliğini de yaparak onları temsil etmiş, aldığı görevler içerisinde yenilikler ortaya koymaya çalışmış, zamanın yanlış uygulamalarına karşı koymuş, bu yüzden otorite ile birçok kez ters düşmüş yenilikçi bir kişiliktir.

Bu çalışmada, Dr. Behçet Uz, ilk çocuk hastanesi ve İzmir Ahenk Matbaası tarafından basılmış, Dr. Behçet Uz’a ait “Verem Nasıl Başlar? Kurtuluş Yolları Nelerdir?” kitabı tanıtılacaktır. Kitap, dönemi için kıymetli bilgiler içermekle birlikte koruyucu he-

kimlik ve toplumsal sağlık açısından büyük önem arz etmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Tarih çalışmalarında kullanılan metodoloji, tıp tarihi yazımında da kullanılmıştır. Behçet Uz ve İzmir Ahenk Matbaası tarafından basılmış, Dr. Behçet Uz’a ait “Verem Nasıl Başlar? Kurtuluş Yolları nelerdir?” konulu bu çalışmada:

Konu ile ilgili kaynaklar taranarak tasnif edilmiştir. Bu tasnif, tarih araştırmalarında kullanılan yöntem ile gerçekleştirilmiştir.

SÖZLÜ KAYNAKLAR İÇİN

- Dr. Behçet Uz’un kızı Mübeccel Versan ile 2 Ekim 2010 tarihinde yapılan telefon görüşmesi gerçekleştirilmiş, kayıtları transkribe edilmiş,

- Dr. Behçet Uz’un kızı Mübeccel Versan ile 13 Ekim 2011’de İstanbul Vaniköy’de yüz yüze görüşülmüş, görüşme ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Bu görüşmeye ait kayıtların dökümü yapılmış,

- Dr. Behçet Uz’un oğlu Ethem Uz ile 4 Ekim 2010 tarihinde telefon görüşmesi yapılmış, kayıtlar transkribe edilmiş,

- Dr. Behçet Uz’un torununun eşi Genel Cerrahi Uzmanı Prof. Dr. Münci Kalayoğlu ile yapılan telefon görüşmesi kayıtları da aynı şekilde değerlendirilerek, metin içerisinde kullanılmıştır.

YAZILI KAYNAKLAR İÇİN

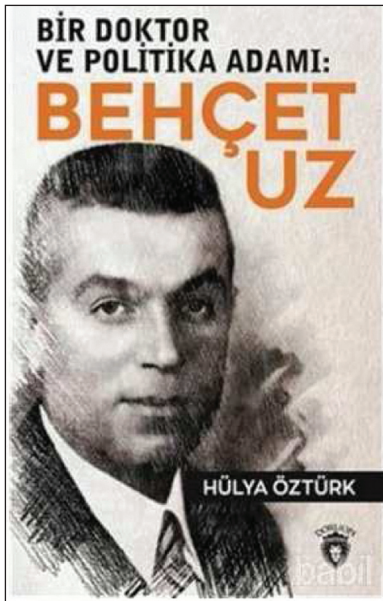
Dr. Behçet Uz’un milletvekili, ticaret ve sağlık bakanı iken yapmış olduğu çalışmalara ulaşabilmek için;

- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgeleri değerlendirilmiş, konumuzla ilgili gerekli belgeler seçilmiştir.

- Dr. Behçet Uz’un İzmir’de vermiş olduğu hizmetleri daha iyi anlayabilmek için şu an İzmir’de ticaretle uğraşan, Dr. Behçet Uz arşivinin hemen hemen hepsini elinde bulunduran Sayın Sancar Maruflı ile irtibata geçilmiş, ondan bazı belgeler, resimler alınarak değerlendirilmiştir.

KÜTÜPHANE MALZEMELERİ

- Dr. Behçet Uz ile ilgili Milli Kütüphane belgeleri incelenmiş, konuyla ilgili kitap ve makaleler taranmıştır.



RESİM 1: Bir doktor ve politika adamı: Behçet UZ kitap kapağı.

- Milli Kütüphane içerisindeki mikrofilm odasında, dönemin gazeteleri gözden geçirilmiş, konu ile ilgili olan gazete kupürleri derlenip, değerlendirilmiştir.

- Meclis Kütüphanesinden yararlanılarak; Meclis Tutanakları ve Resmî Gazeteler taranmıştır.

Behçet Uz'a ait "Verem Nasıl Başlar? Kurtuluş Yolları Nelerdir?" başlıklı elektronik ortamda elimizde olan eser ise Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Nadir Eserler koleksiyonu içerisinde (15165SÖ 1919) yer almaktadır. Osmanlı alfabesi ile yazılmış olan eser 96 sayfa olup, 20x14 ebatlarındadır.

BULGULAR

DR. BEHÇET UZ'UN HAYATI VE AİLESİ

Aile Hayatı

Dr. Behçet Uz, 16 Ocak 1893'te Denizli'nin Buldan kazasında doğmuştur.¹⁻³ Ailesi, dedesi zamanında Dinar'ın Gürden köyünden gelip, küçük tepecikler sırtındaki havası temiz, suyu berrak olan Buldan kazasına yerleşmiş, dedesi burada hocalık yapmış ve evliliğinden 6 çocuğu olmuştur.^{3,4} En büyük çocuğu Salih Uz'dur. Salih Uz, Dr. Behçet Uz'un babası olup, eğitimini Buldan, Denizli, İzmir, İstanbul medreselerinde yapmış ve Buldan müftüsü olarak çalışmıştır. Salih Uz'un 3 evliliği ve 18 çocuğu olmuştur.^{1,3,4} Üçüncü eşi Ayşe Uz'dan 5 çocuğu olan Salih Uz'un, en büyük çocuğu Dr. Behçet Uz'dan başka 1 erkek ve 3 kız çocukları vardır. Salih Uz, 2 sene boyunca ızdırap çektiği prostat hastalığından 98 yaşında vefat etmiştir.^{1,5}

Dr. Behçet Uz'un kızı ile İstanbul Vaniköy'de yapılan yüz yüze görüşme sonrasında Dr. Behçet Uz'un, önceden ailesini de tanıdığı, aslen Denizli Buldan kasabasından olan Sıdika Hanım ile Dr. Kadir Raşit Bey sayesinde tanışarak evlenmiş olduğu öğrenilmiştir.³⁻⁵ Dr. Behçet Uz, Sıdika Hanım ile olan evliliğinden 5 çocuk sahibi olmuştur. Bunların ilki Mübeccel Uz'dur. Bir buçuk sene devam eden bir hastalık sonrası beklenmedik bir olay neticesinde Mübeccel Uz, 12 yaşındayken vefat etmiştir.⁶ Erkek evlatları içerisinde en çok ihtimam isteyen en küçük oğlu Salih Uz olmuştur. Diğer kız evladının ismi Ödel Uz'dur. Diğer kardeşleri gibi Ödel Hanım da İzmir Koleji mezunudur. Ödel Hanım'ın 1'i erkek, 2'si kız çocuğu olmuştur.^{3,4,6}

Ethem Uz, Dr. Behçet Uz'un diğer erkek çocuğudur. Kendisi esprili ve naif bir kişidir. Ablası Mübeccel Versan'dan 3 yaş küçüktür.^{4,7} Ethem Bey, önce Robert Kolejinden, sonra Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur.

Mübeccel Versan, 87 (2011) yaşında olup, İstanbul Vaniköy'de yaşamaktadır. Fransız okulunu bitirmiştir. Dr. Behçet Uz, belediye başkanlığı yaparken İzmir Amerikan Kız Kolejine devam etmiş, 4 yılda mezun olmuştur. Buradan sonra Arnavutköy Kız Kolejine gitmiş, 4 yıl sonra 1946 yılında mezun olmuştur. Eski büyükelçilerden Veysel Versan ile evlenen Mübeccel Versan'ın Belkıs adında 1 kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Belkıs Versan ise ülkemizin önemli cerrahlarından olan Prof. Dr. Münici Kalayoğlu ile evlenmiş olup, 2 erkek çocuğa sahiptir.¹

Çocukluğu ve Eğitim Hayatı

Dr. Behçet Uz, ilkokula 1899'da babasının isteği doğrultusunda evlerine yakın olduğu gerekçesiyle amcasının okuluna başlamış olup, bu okula bir yıl devam ettikten sonra yeni usul eğitim veren, mahalleden uzak Hafız İbrahim Efendi'nin okuluna gitmek istediğini babasına söylemiştir.^{1,7,8} Babası duruma razı gelmese de Dr. Behçet Uz, bir hafta sonra gizlice diğer mektebe gitmeye başlamıştır. İlköğretimden sonra diğer kardeşleri gibi medreselere gitmek istemeyen Behçet Uz, Ahmet Nadir isimli İzmir idadili bir gencin tavsiyesiyle Salih Bey'in de mali durumu yerinde olmadığı için "leyli meccani (parasız yatılı)" olarak İzmir'e okumaya gitmiştir.⁵ Dr. Behçet Uz, idadiyi bitirdikten sonra meslek seçimi için önceleri kararsız kalsa da uluslararası platformda iş sahası olan bir alan tercih etmeyi düşünmeye başlamıştı. Bu düşüncesi, Dr. Behçet Uz'u tıp okumaya yönlendirmiştir. Doktor olma isteği sadece bu yönüyle değil, babasının rahatsızlığında kendisi üzerinde büyük tesir bırakan Dr. Mustafa Enver Bey etkisiyle de olmuştur. Denizli Buldan'a tatil için gittiği yaz döneminde Mithat Bey ile tanışmış, Mithat Bey, Dr. Behçet Uz'un doktor olmak istediğini duyunca Tıbbiye'deki arkadaşı Ekrem Top'a bir tavsiye mektubu yazarak ona yardımcı olmasını rica etmiştir. Mithat Bey'in yardımıyla İstanbul'da Tıbbiye (Haydarpaşa'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane)'ye kayıt yaptıran Dr. Behçet Uz, burada Besim Ömer, Ziya Nuri,

Akil Muhtar, Dr. Kadir Raşit, Adnan Adıvar gibi önemli hocaların elinde yetişmiştir.^{1,2} Dâhiliye hocası Adnan Adıvar'ın yeri, Dr. Behçet Uz için biraz daha farklı olmuştur. Adnan Adıvar, memleketin durumu ile bağlantı kurarak ders anlatmış ve bu durum Dr. Behçet Uz'un memleket meselelerine ilgi duymasını sağlamıştır.⁵ Adnan Adıvar Hoca ve Ekrem Top Hoca'nın teşvikleriyle dönemin karmaşık yapısında pek çok vaka gören Dr. Behçet Uz, Balkan Harbi sırasında pek çok hastalıkla mücadeleyi öğrenmeye başlamıştır. Bu sırada büyük devletlerin birbirleriyle olan emperyalist yarışları 1 Ağustos 1914'te Birinci Dünya Harbi'ne neden olmuştur.⁹ Osmanlı Devleti'nin harbe iştirakiyle tıp fakültesi öğrencilerine, savaş hastanelerinde staj yapma görevi gelmiştir. Ardından tabip muavini unvanını alarak İzmir'de Yenikale'de Zafer Topçu Bataryasında göreve başlayan Dr. Behçet Uz'un, Celal Bey (Bayar) ile yoğun temasları bu dönemden sonra başlamış, bundan sonraki dönemde Celal Bayar'ın da yardımlarıyla Şişli Etfal Hastanesinde stajını tamamlamıştır. Staj yaptığı dönemde Dr. Behçet Uz'a, bir çocuk hasta büyük tesir etmiştir. Çocuğun tıbbi öyküsünü Dr. Kadir Raşit Paşa'ya izah eden Uz'un, hem çocuk hastalıklarıyla hem de Kadir Raşit Paşa ile dirsek teması böylelikle başlamıştır. Çocuk hastalığıyla ilgili büyük tecrübeler kazanan Dr. Behçet Uz, 1918 yılında diplomasını alınca Dr. Kadir Raşit Paşa'nın yanında ücretli muavin olarak çalışmaya başlamıştır. Eşi ile birlikte İstanbul'da bir müddet yaşadıkdan sonra gerek eşinin isteği gerekse kendi kanaatiyle İzmir'e dönmeyi kabul eden Dr. Behçet Uz, bu tarihten sonra İzmir'de çocuk hekimi olarak çalışmıştır.^{1,3-5}

Çalışma Yılları

İzmir'e taşınmasının ardından Dr. Behçet Uz, önceki Tilkilik semtinde Lütfü Bey'in fakirler eczanesinde çalışmış ve 25 kuruşa hasta bakmıştır. 1922 yılında, Dumlupınar Zaferi'nin yaşandığı sırada Yunanlılar yurttan kaçmaya başlamışlardır. Bu kaçışlar, İzmir'e maddi manevi yıkımlar getirmiştir; 13 Eylül'de yer yer bazı bölgelerde yangınlar çıkmış, savaş sırasında ölen kişilerin cesetleri kokmaya başlamıştır.¹⁰ Dr. Behçet Uz, bu dönemlerde hükümet tabipliğine atanmıştır. Memleket Hastanesinde, Buca'da, Alsancak'ta, Beyler Sokağı'nda çalıştıktan sonra Birinci Kordon'a geçmiş, buradan bir ev satın almıştır.

Üç çocuğu da bu evde doğmuştur. 1920'li yılların sonu ve 1930'lu yılların genel yapısına baktığımızda, çocuk hekimlerinin sayısının 10'u geçmediğini görmekteyiz.¹¹ Sayılı çocuk hekimleri içerisinde İzmir'de mesleğini icra eden Dr. Behçet Uz, 1923 senesinde, idadiden hocası olan bir zatın kızının tüberküloz hastalığını tedavi etmiş olup, hocasının kızıyla İsviçre'ye giderek Verona'daki sanatoryumda çok önemli hekimlerle görüşme şansı bulmuş, bu hastalığın ayrıntılarını öğrenmiştir. İzmir'e döndüğünde, bu hastalıkla da ilgilenmeye başlamış, 18 arkadaşıyla birlikte Veremle Mücadele Cemiyetini kurmuştur. Cemiyetin kurulmasıyla birlikte bir verem dispanseri açılmış, verem ile mücadele başlamıştır. Verem ile mücadele için dispanserler ve poliklinikler şarttı. Muntazam bir poliklinik inşa edilmesi için Celal Bey'den yardım istenmiş, dispanser faaliyetine başladıktan sonra veremle mücadeleyi halka anlatabilmek için "Sıhhiye" isimli bir mecmua çıkarılmaya başlanmıştır. İzmir İktisat Kongresi'ne, durumu ve cemiyeti tanıtmak için katılan Dr. Behçet Uz, yeni bir sorumlulukla görevlendirilmiştir.^{1,5} Bu tarihten sonra Himaye-i Etfal Cemiyetinde de görev almaya başlamıştır. Ayrıca kongrede, Mustafa Kemal'in konuşmalarından etkilenen Uz, İzmir'in içinde bulunduğu durumu daha iyi görebilmiş ve bu hususta çalışmalarına yönelmiştir. Savaşın İzmir'de açtığı yaraların, görüldüğünden çok olduğunu söylemek mümkündür. İzmir Memleket Hastanesinde çocuk hastalıkları klinik şefliği, kolej hekimliği, Fransız Hastanesi, Çocuk Polikliniği, Aydın Şimendifer Kumpanyası başhekim muaviniği gibi hizmetleri, Dr. Behçet Uz'un 1930 yılına dek sürdürdüğü hizmetlerden yalnızca birkaçıdır.^{1,5,11,12}

1930 yılında, İzmir Belediyesi azalarından biri olmuştur. Bu tarihten itibaren belediye faaliyetleri, çalışma hayatını yoğun bir şekilde kaplamıştır. İşte bu yıldan sonradır ki İzmir'e olan o unutulmaz katkılarını, tıp ve toplum sağlığı alanlarından daha da öteye götürerek kentin imar ve kalkınmasına yönelmesiyle yapmıştır.⁸

İzmir'e yerleşmesinin ve Cumhuriyet'in ilanından sonra şehre dair çalışmaları da yoğunluk kazanan Dr. Behçet Uz, önce belediye azalığı, ardından oradaki göz dolduran çalışmaları sonrasında ise kendisine 1931 yılında belediye reisliği teklif edilmiştir.

İzmir'i enkaz hâlinde devralan Dr. Behçet Uz, 10 yıl süreyle belediye başkanlığı yapmış, çalışmalarının sonucu 3 kez üst üste belediye başkanlığına seçilmiştir. Kurtuluş Savaşı sonrasında emperyalist güçlerin yakıp yıktığı İzmir'den, bugünün çağdaş İzmir'ine büyük bir kapı aralayan Dr. Behçet Uz'un, özellikle İzmir'e kazandırdığı fuar kültürü ile uluslararası bir pazarın varlığına yapmış olduğu katkı tartışılmaz bir durumdur. Bu fuarı açmakla yetinmeyen Dr. Behçet Uz, fuarı canlandırmak işiyle de bilhassa kendisi meşgul olmuştur. T.C. İzmir Belediyesi Kültürpark, İzmir Enternasyonal Fuarı ve Turizm Müdürlüğü döneminin önemli oluşumlarıdır. Dr. Behçet Uz'un bir başka önemli özelliği de sorunları yerinde tespit etmesi ve halk ile belediye arasında bürokrasiyi en aza indirmesidir.^{1,5,13} İzmir'in önemli semtlerinde yaptığı çalışmalar içerisinde; Karşıyaka'daki Bostanlı ve Kokaryalı bataklığının sıtmaya neden olması ve bataklığın kurutulması sorunlarına getirdiği çözümler yer almaktadır. Günümüzde Kokaryalı'nın ismi Güzelyalı olmuştur. Behçet Uz, çalışırken halkın içine girerek onların fikirlerini de almış, onların istekleri onun için yol gösterici olmuştur. Çalışmaları için her zaman planlar hazırlamış, sistematik bir çalışma ortaya koymuştur. Merkezde garaj, şehir oteli, gazino, plajlar, gaz depoları belediyenin bir anlamda ticari yatırımları olarak düşünülmesi belediyenin, şehrin bakımını denetim altına almak için öngördüğü projelerdi. İzmir'e yaptığı hizmetler sayesinde Dr. Behçet Uz'u, İzmir çok sevmiştir. Dr. Behçet Uz da okul ve çalışma yıllarının geçtiği İzmir'i sevmiştir. 1982'de İzmir Kültürpark'a Dr. Behçet Uz heykeli dikilmiştir.^{1,4} 19 Mayıs 1986 tarihinde İzmir'de hayata gözlerine yuman Dr. Behçet Uz'un ölüm yıl dönümü, her yıl İzmirli tarafından anılmaktadır.

İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi

Dr. Behçet Uz, belediye başkanlığı sırasında 1938 yılında İzmir'de bir çocuk hastanesinin temelini de atmıştır. Temel yine müessesenin kurucusu olarak anılan Dr. Behçet Uz tarafından 23 Nisan 1938'de bizzat atılmıştır.^{5,8,14,15} Tüm maddi imkânsızlıklara rağmen belediye başkanlığı sırasında, bölgenin ileri gelenlerinin desteğiyle binayı inşa ettirmeye başlamıştır. Başlangıçta İzmir'in yangın alanında yapımına başlanan ve hayal olarak görülen yapının inşası

Dr. Behçet Uz'un çabalarıyla sonuca varmıştır. Mimari tasarımı Zeki Sayar'ın yaptığı bina, zamanla modernist çizgilere de sahip olmuştur.^{1,5,14} Başlangıçta bodrum ve üstüne 3 kat olarak tasarlanmıştır ve tamamlanmıştır. Zaman ilerledikçe, yeni katlar ve bloklar eklenmiştir. Zeki Sayar'a, Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi projesi, 1937 yılında İzmir Hal Santrali Uluslararası Mimari Proje Yarışması birincilik ödülünü almak amacıyla geldiği İzmir'de, dönemin belediye başkanı Dr. Behçet Uz tarafından sipariş edilmiştir. Bu dönem, mimaride ulusallığa dönüşün başladığı bir dönemdi. Dönemi ve mimari niteliği açısından özellikli olan bu yapı ihtiyaca göre genişletilirken, modernist çizgilere de sahip olmaya başlamıştır. Başlangıçta 150 yataklı olarak, "L" şeklinde inşa edilmiştir. Ancak zamanla artan ihtiyaca göre çeşitli kurum ve kuruluşların yardımıyla 520 yataklı hâle getirilmiştir.⁸ Büyüme aşamaları:

-1955'te Kızılay yardımı: Doğumevi Servisi açılmış ve yatak kapasitesi 200 yatağa çıkarılmış,

-1960'da biten ve İzmir Hastanelerine Yardım Derneğinin katkılarıyla: Hocasade İntaniye Servisi ile kapasite 250 yatağa çıkarılmış,

- 1969'da Sağlık Bakanlığının izni, Hamdi Dalan Ortopedi ve Travmatoloji Servisi ile 310 yatağa çıkarılmış,

-1950'de kurulan İzmir Hastanelerine Yardım Derneğinin yaptırdığı kat eklemesiyle ve servislerin birleştirilmesiyle kapasite 500 yatak olmuştur.

İzmir'de Alsancak'ta, 2.503 ada, 139 pafta, 1 parselde yer alan Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi, 4 yanı yollarla sınırlandırılmış bir yapıdır. Binanın yakın çevresinde ticarethaneler, SSK dispanseri gibi sağlık yapıları, Hollandalılar ve Dom Kiliseleri gibi kiliseler, Atatürk Lisesi, Amerikan Kültür Merkezi gibi kültürel yapılar, Efes ve Hilton otelleri gibi konaklama tesisleri bulunmaktadır.^{1,10}

Hastane, ülkenin bu dönemdeki durumu, savaşın devam etmesi ve yoksulluk nedenleri ile istendiği vakte bitirilememiştir. Açılış, 2 Nisan 1947 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu tarihlerde Recep Peker Hükümeti görev yapmakta, Sağlık Bakanı da Dr. Behçet Uz idi.^{16,17}

2 Nisan 1947 Çarşamba günü, yaptığı açılış konuşmasında Recep Peker şunları söylemiştir:

“Sevgili arkadaşlarım,

Herhangi bir memlekette yeni bir hastane açmak, insanlığın kanayan yarasına bir tedavide yeni bir teşebbüsü ele almak demektir. Bilhassa İzmir’de, geniş ölçüde hasta çocukları tedaviyi temin edecek olan böyle bir hastanenin vücut bulması, bütün memlekette sosyal tesisleri ileri getirme gidişinin bir ifadesidir. Şunu söylemek mümkündür ki Türkiye, sıhhat müesseseleri, hastaneler, doğumevleri bakımından fakir sayılabilecek bir hâldedir. Öte yandan yurttaşların görüşleri ilerlemekte ve hastane yokluğu, derin bir sızı hâlinde memleketin her yerinde hissedilebilmektedir. Bir yerde bir hastane yapmak, insanlık cemiyetinin ruhunu, duygularını ve ihtiyaçlarını besleyecek ve doyuracak bir hadisedir.

Bugün açma teşebbüsünde bulunduğumuz Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesinin üzerinde önemle durulmaya değer bir mahiyeti vardır. Bu hastane teşebbüsü necip bir halk teşebbüsü, duygulu bir belediye teşebbüsü, hükümet yardımının birbirine katılmış hâlidir. Hastane ihtiyacını halk hissetmiş, devlet halkın imdadına koşmuştur. İstikbalin yetişecek unsurları için bir hastane kurmak fikri asıldır. Ve bu hastanelere vücut veren doğru mesafe aldıklarının ifadesidir. Çocuk hayatının ehemmiyetini anlamak ve anlatmaya doğru mesafeler kat ediyoruz. Biz İzmir kıyılarında bir hastane açarken, cemiyetimizin uyanmış olan yeni ve yüksek anlayışının ifadesi bakımından yüreğimize ferahlık geliyor. Bugün eklenen 50 yataklı doğum kısmı ile çok önemli bir müessese hâline gelen İzmir Çocuk Hastanesinin, Ege’ye İzmir’e hayırlı olmasını dilerim.

Değerli Belediye Reisi arkadaşımız Reşat Leblecioğlu’nun bu konuyu daha iyi anlatacak sözlerini dinledikten sonra hastaneyi İzmir’in hizmetine açacağım.”^{1,5}

Bunların yanında ileriki süreçte hastanenin açılması, Ege Üniversitesinin kurulmasına da ortam hazırlamıştır.¹ Dr. Behçet Uz notlarında konuya şöyle değinmiştir:

“...Bazı noksan ve zaruri teçhizatını da tamamlayarak 2 Nisan 1947’de başvekil merhum Recep Peker ile İzmir’e gelip hastaneyi hizmete açtık. İşte o günden bugüne, her gün artan önemli sağlık hizmetleri görmekte, yetiştirdiği yüzlerce çocuk doktoru ve

ana-çocuk sağlığı uzmanı, mütehassıs ve hemşire, milyonlarca çocuğumuzun hayatını kurtarma yolundadır. İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesinin, İzmir’imizde bir üniversitenin doğmasında ve yaşamasında büyük emeği olmuş, ona analık vazifesi yapmıştır. Bizim vekiller heyetinde, İzmir’in bir üniversiteye olan istek ve ihtiyacını izah ederken, her şeyden evvel bunun bir tıp fakültesiyle derhâl başlanabileceğini ileri sürerken en büyük ve kuvvetli kolumuz, bir çocuk hastanesine sahip oluşumuzdur. 20 Mayıs 1955 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilen “Ege Üniversitesi” adıyla İzmir’de bir üniversite kurulması hakkındaki 6595 sayılı kanun ve Milli Eğitim Bakanlığı kararı gereğince kurulan Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ege Üniversitesinin ilk 2 fakültesinden birisidir. Üniversitenin kurulmasıyla görevlendirilen 2 öğretim üyesinden birisi olan Ord. Prof. Dr. Muhiddin Erel, İstanbul Üniversitesi Hijyen Kürsüsündeki görevinden ayrılarak İzmir’e gelmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Kurucu Dekanlığına atanmıştır.

Üniversitemizin kurucularının atanmalarının yapıldığı 1955 yılının Ağustos ayında, üniversiteye tahsis edilen binada çok kısa zamanda organize olarak, 5 Kasım 1955 tarihinde yapılan tören ile Ege Üniversitesi Tıp Fakültesinde öğretimi başlatmışlardır. Çocuk cerrahisi klinikleri, Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesinde hizmet verdi ki yine bu dönemin Başbakanı Menderes, Sağlık Bakanı ise Dr. Behçet Uz’dur.^{1,5,16,18}

Böylece bugünkü İzmir’in kültür merkezi oluşunun, ilk adımın atılmasında Çocuk Hastanesinin rolü büyük olmuştur...”

Yine hastane bünyesinde:

- 1947 yılı faaliyetlerine bakarsak; bu yıl hastaneye 1.867 hasta yatırılmıştır. Yatırılan hastalardan 1.092’si şifa bulmuştur. Geri kalanlar tedavi sürecine ilerleyen yıllarda da devam etmişlerdir. Yine bu yıl 14.279 poliklinik muayenesi yapılmıştır. Röntgen laboratuvarlarında 1.205 radyografi, 132 radyoskopi muayenesi yapılmıştır.

- 1948 yılı faaliyetleri: 1947 yılı devirleriyle birlikte 3.216 hasta yatış yapmıştır. Yatış yapan hastaların 1.906’sı şifa bulmuş, 262’si ise hasta vefat etmiştir. Geri kalanlar, diğer yıla devretmiştir. Polik-

liniğe 43.623 hasta başvurmuş, hastaların muayeneleri yapılmıştır. Röntgen laboratuvarlarından 2.280 hasta faydalanmıştır. Cumhurbaşkanımızın ve tüm bakanlarımızın imzaladığı 25 Mayıs 1948 tarihli bir karardan anladığımız göre Avusturya uyruklu Dr. Schweigert'in bu tarihten sonra hastane bünyesine katıldığı ve tecrübeleriyle hastaneye yararlı olduğu söylenebilir.

- 1949 yılı faaliyetleri: 1948 yılından devreden hastalarla birlikte 3.961 hasta yatırılmış ve hastaların 3.213'ü şifa bulmuştur. Polikliniklerden 37.665 kişi, laboratuvarlardan ise 7.616 hasta yararlanmış.

- 1951 yılı faaliyetleri: Bu yıl içinde, hastane için Verem Savaş BCG verem aşısı istasyonu ihdas edilmiş ve aşısı için 1.619 müracaat olmuştur.

- 1953 yılında: Hastanenin mühim ve mübrem ihtiyaçlarından biri olan, röntgen cihazı bulunan ortopedi takımı 20.500 lira karşılığında hastaneye tahsis edilmiştir.^{1,5,8,14} Bu çalışmalara ek olarak, hastaneye bağlı Ana ve Çocuk Sağlığı Merkezi tesisine ve böylece vilayete şamil koruyucu hekimlik esasının kurulmasına gayret edilebilmiştir.

İlerleyen yıllarda hastanede yapılan renovasyon çerçevesinde:

- Yapı köşesine kitaplık eklenmesi, terasların kapatılması, klimaların takılması, tesisat eklerinin gizlenmesi, cephelerdeki elektrik kablolarının yeniden düzenlenmesi, ana giriş yanındaki yapının dıştan ağaçlandırılmasını engelleyen üniteleri kaldırılması, iç avludaki ek yapıların kaldırılması, döner sermaye ünitesinin kaldırılması, kafeteryanın yıkılıp yeniden yapılması, otopark alanı sınırlandırılması gibi değişimler meydana getirilmiştir. Bu değişimlerle hastane daha da gelişerek, kent kimliğine yakışır bir hâl almıştır.^{5,8}

Ankara Yılları

1941 yılında Denizli mebuslarından Dr. Kazım Samanlı vefat etmiştir. Bunun üzerine Başvekil Müsteşarı tarafından 5 Şubat 1941 tarihli ve M.S.M.Ş.2.516 sayılı tezkere kararında: "Vefat etmiş olan Denizli Mebusu Dr. Kazım Samanlı'nın yerine intihabı Mebusan kanununun madde-i mahsusasına tevfikan diğerinin seçilmesi", Büyük Millet Meclisi Reisliğinden alınan 13 Mart 1941 tarihli ve 2705/1988 sayılı tezkere bildirilmiş olduğu söylenmiştir. Dr. Behçet

Uz, İzmir'de iken Refik Saydam'ın öldüğü ve Şükrü Saraçoğlu'nun başvekil olduğunu duymuştur. Birkaç gün sonra ise Saraçoğlu ile görüşen Dr. Behçet Uz, bakanlığa getirildiği haberini almıştır. Dr. Behçet Uz, artık ticaret vekilidir (Resim 2).^{1,5} Kısa bir dönem ticaret vekilliği yapan Uz, 2. Dünya Savaşı'nın da yıkıcı etkileri yüzünden vekâlet görevi sırasında sunduğu tekliflerin kabinece uygulanma şansının azlığından görevinden ayrılmıştır. Ardından bir süre CHP İstanbul parti müfettişliği görevini ifa etmiştir.

21 Temmuz 1946 seçimleri, 1923 senesinden beri yapılan seçimlerden biraz daha farklı bir seçim olmuştur. Yoğun tartışmalar, yoğun muhalefet içerisinde gerçekleşmiştir. Dr. Behçet Uz, parti müfettişliği ve idare heyeti başkanlığından ayrılmasından sonra yeniden seçimler yapılmış ve 8. Yasama Dönemi'nde tekrar mebus olmuştur.^{1,19} 7 Ağustos 1946 tarihinde Recep Peker Hükûmeti kurulmuş ve güvenoyu alarak göreve başlamıştır. Dr. Behçet Uz, 7 Ağustos 1946-10 Haziran 1948 tarihleri arasında Sağlık Bakanı olarak görev yapmıştır.

Dr. Behçet Uz, bakanlığın ilk yıllarında üzerinde çalışmaya başladığı, içinde pek çok sağlık dinamiğini barındıran ve sağlık merkezi uygulamalarını ülke çapına yayacak bir düzenleme olan "Dr. Behçet Uz Planı" olarak da bilinen söz konusu planı hazırlatmış ve 1946 yılında, bu planı kamuoyuna duyurmuştur.^{1,20} Bu planın genel esaslarını, memleketin sağlık meseleleri ve ihtiyaçlarını karşılamak içermekteydi. On Yıllık Sağlık Planı adını alan bu plan, 6 önemli konuyu ihtiva etmektedir:

1. Bugün her yerde büyük ehemmiyet kazanan koruyucu hekimlik teşkilatını kurmak ve yaymak,
2. Köy ve köylüleri sağlık teşkilatına kavuşturmak,
3. Mevcut sağlık elemanlarını ve yenilerini günün koşullarına göre yetiştirmek,
4. Mevcut hastanelerle sağlık müesseselerini ilmin ve zamanın icaplarına uygun bir hâle getirmek,
5. Bütün vilayetleri içine almak üzere yurdumuzun lüzumlu bölgelerinde eleman ve teşkilat bakımından tam kadrolu sağlık tesisleri kurmak,
6. Bu işleri en başarılı bir şekilde yürütmek için Milli Sağlık Bankası ya da Milli Sağlık Sigortası



RESİM 3: Birinci on yıllık sağlık planının dönemin gazetelerine yansımaları.

azaltmak üzere kazalarda, teşkilat hâlinde, müttehtiden ve aynı hedefe müteveccihen çalışan bir sağlık idaresi kurulacaktır. Bu teşkilat, sağlık merkezlerinde toplanarak, kâfi miktarda yatak ve elemanla mücehhez olacak ve böylece hem koruyucu hem de tedavi edici olarak çalışılabileceklerdir.

2. Vilayet hastanelerimiz, modern teçhizatla donatılmak ve yatak sayıları artırılmak suretiyle her bakımdan bugünkü terakki ve tekniğe ve aynı zamanda ihtiyaca uygun bir seviyeye erişilmesi planlanmıştır.

3. Nüfusumuzun, memleketimizin genişliğine nazaran az ve dağınık olması göz önünde tutularak, yer yer tam teşkilatlı ve kifayetli sağlık bölgeleri kurulacaktır.

4. Nüfus gruplarını, kütle hâlinde hasta etmekte ve büyük ölçekte öldürmekte en tehlikeli amil olan bulaşıcı hastalıklara karşı koruyucu tababet teşkilatının, memleketin her tarafında faaliyete hazır olması için en yeni vasıtalar temin edilecektir.

5. Hâlen hariçten getirildiği için hem pahalıya mal olan ve çok defa da bayatlayan çocuk mama ve gıdaları, daha ucuz ve daha faydalı olarak memlekette imal edilecek ve bunların imalcilerine yardım olunacaktır.

6. Asırlardan beri memleketimize büyük bir nimet teşkil etmek üzere mevcut olduğu hâlde hassalarından layıkıyla faydalanılmayan kaplıca ve şifalı sularımız, modern su tedavisi tesisleri hâline getirilerek halkımızın istifadesine arz olunacaktır.^{1,20}

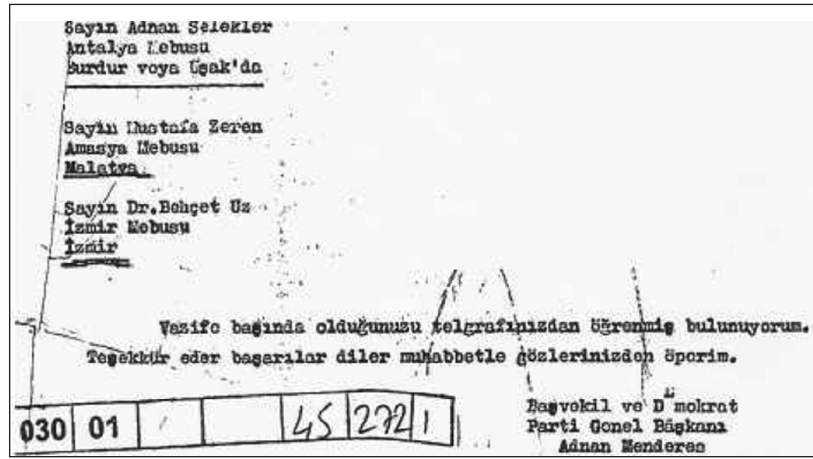
On senede tamamlanacak olan plan için ön hazırlıklar tamamlanmıştır. Yurtta ne kadar ölüm, doğum, bulaşıcı hastalıkların olduğu hakkında yıllık bilançolar çıkarılmıştır. Bu hâle göre sağlık teşkilatının daha verimli olabilmesi için neler yapılabileceği araştırılmıştır.²²

Bilindiği gibi bu program da önceki gibi yasalaşma ve uygulanma fırsatı bulamamıştır. Böylelikle bütçe kaynaklarıyla devlet olanakları ölçüsünde sağlık merkezlerinin çoğaltılması politikasına devam edilmiştir. Sağlık merkezlerinin sayısı 1950’de 16, 1951’de 30 civarında, 1954 senesinde yaklaşık 1.070 yataklı 121 sağlık merkezi olduğu söylenebilir. 1960 yılında ise sağlık merkezleri bir hayli çoğalmış, sayıları 283’e çıkmıştır.^{1,8}

Dr. Behçet Uz, bakanlıkları sırasında, ayrıca pek çok hastane ve sanatoryumların açılışında yer almış; verem, sıtma, frengi, çocuk felci, boğmaca, veba, kanser, cüzzam gibi hastalıklarla da mücadele etmiştir.¹

1954 genel seçimleriyle DP’ye geçen Dr. Behçet Uz, 1954-1955 arası Sağlık Bakanlığı yapmıştır. Sonraki dönemlerde ise darbeye kadar yine DP’de mebusluğa devam etmiştir (Resim 4).

27 Mayıs 1960 tarihinde Türk Devleti için askeri darbe dönemidir. Darbe, DP’ye karşı yapılmış, DP milletvekilleri toplanarak Yassıada’ya götürülmüştür. Tüm milletvekilleri hemen tutuklanmamış, bazıları -Dr. Behçet Uz da- 2. tutuklanmalar sırasında tevkif edilmiştir.²³ Dr. Behçet Uz, Yassıada’da üst katta sağ taraftaki uzun koridor üstünde bulunan ve denize bakan odalarda kalmıştır. Bu koridorda kalanlar, ihtilal komitesinin saygı ve sempati duyduğu kişiler olduğu bilinmektedir.²⁴



RESİM 4: Dr. Behçet Uz'un mebusluğunu gösterir yazışma.

DR. BEHÇET UZ'A AİT ESERLER

Dr. Behçet Uz'a ait yayınlardan bir tanesi, İzmir Veremle Mücadele Cemiyeti neşriyatının 2 no.lu yayını olan Halka Rehber adlı kitaptır. Burada Dr. Behçet Uz, veremle mücadele usullerinden bahsetmektedir. Esere ait baskı İzmir Marifet Matbaası, 1923, 12 sayfa olarak gerçekleştirilmiş, TUBA TOK/AHTE, II, 54; Özege, II, 492; MÇOB, s. 161'de kopyası bulunmaktadır.

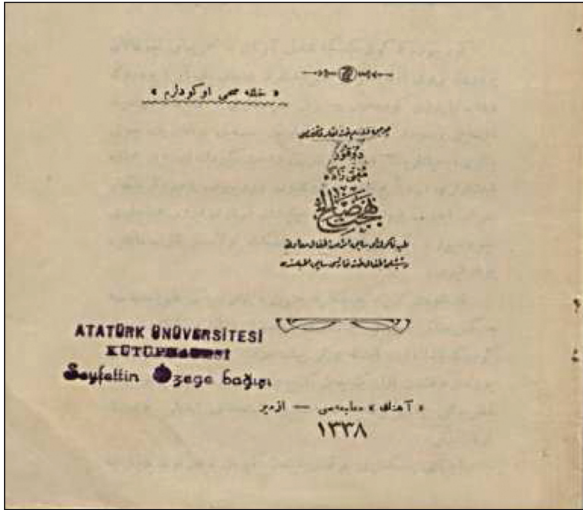
Dr. Behçet Uz'un çabaları ile kurulmuş olan Verem Savaş Derneği, sadece cemiyette yapılan çalışmalar ile değil, düzenlediği konferanslar ve halka yönelik film gösterimleri ile de veremle mücadele için büyük adımlar atmıştır. Cemiyet, halkı verem konusunda bilgilendirmeye öncelik vermiş, İzmir'de gazetelerin çıkmadığı cumartesi günleri, "Cumartesi" adıyla sıhhi bir gazete çıkarmaya başlamıştır. Daha sonraları ise bu durumun yeterli olmadığı fark edilmiş, Aralık 1923 tarihinden itibaren "Sihhî Cidâl" ismiyle aylık bir dergi yayımlamaya başlamıştır. Sihhî Cidâl dergisi, 1928 yılında yayımlanan 9. sayıdan itibaren "Cidâl", 1929 yılında yayımlanan 1. sayıdan itibaren ise "Sihhat" ismiyle yayımlanmaya devam etmiştir. Sihhî Cidâl dergisi, Arap harfleriyle Türkçe yayımlanmıştır. Kütüphanelerde bütün bir koleksiyonu yoktur. 1923 senesinin sonlarında yayın hayatına başladığı düşünülen derginin Başmuharriri, Verem Cemiyetinin kurucularından Dr. Behçet Salih (UZ)'tir. İzmir Verem Mücadele Cemiyeti tarafından, "Neşriyatını daha mufassal ve daha nafi, daha fenni bir şekilde teâdisi için de 2 ayda 1 intişar eden" Sihhî Cidâl, 2. sene, no: 9, Mayıs 1341 (1925)'den, 2. sene, no: 14, 1 Teşri-

nievvel 1341 (1925)'e kadar aylık olarak yayımlanmıştır. Nüshası 10 kuruştan satılmıştır. Sihhî Cidâl'in mesul müdürlüğünü, 1925 yılından itibaren derginin aynı zamanda "Başmuharriri" olan Behçet Salih yapmıştır. Derginin ismi değişip, Sihhat adını aldığı da Dr. Behçet Uz, bu vazifesini sürdürmüştür.^{1,25}

Verem Nasıl Başlar ve Kurtuluş Yolları Nelerdir?

Dr. Behçet Uz diğer bir eseri olan "Verem Nasıl Başlar ve Kurtuluş Yolları Nelerdir?" adlı kitabı yazdığı esnada, Şişli Etfal Hastanesinde çocuk ve verem hastalıkları mütehassıslığı yapmaktaydı. Eserin geneline bakıldığında verem, bulaşma yolları, teşhis, tedavi usulleri, korunma usulleri üzerine öğütlere ve bilgilere yer verilmektedir. Kitabın ilk sayfası, başlık, yazarın halka öğütlerim dediği 2. başlık, basıldığı matbaayı içeren bilgiler, yıl ve basıldığı şehir yer almaktadır. En son sayfası ise "Kitabın İçindekiler" başlığını içermektedir (Resim 5).

Kitabın içindekiler kısmına bakıldığında, kitabın genel olarak şu bölümlerden oluştuğu görülmektedir. "Sağlık ve Hastalık", "Verem", "Verem Mikrobu ve Mahiyeti", "Balgam Atmanın Mahzurları", "Çocuklara Sirayet Sebepleri", "Verem Mikrobu Nasıl ve Nerelerden İnsanın Vücuduna Girer?", "Verem Mikrobu'nun Ciğerlere Gidebilmek İçin Takip Ettiği Yollar", "Baş Ağrısının Ehemmiyeti", "Verem Vücudun Nerelerinde Olur?", "Vücudun Verem Mikrobuna Karşı Mukavemeti", "Veremden Vikaye Kaideleri", "Sanatoryum ve Faidesi", "Verem Gibi Umumi ve İctimai Bir Dertten Kurtulma Çareleri", "Veremle Mücadele", "Çocuklarda Verem Mücadelesinin Kıymeti" gibi bölümlerden oluşmaktadır (Resim 6).



RESİM 5: "Verem nasıl başlar? Veremden kurtulmanın yolları nelerdir?" kitabının ilk sayfası.

Esere ait baskı, İzmir Ahenk Matbaasında 1919 senesinde yapılmıştır. Eser, 20x14 cm ebatlarında ve 96 sayfa olup, Özege, V, 2017; MÇOB, s.583 ve SÖBKK, III-IV, 391'de Osmanlıca Türkçesi ile nüshaları bulunmaktadır.²⁶

Eserin yayımlandığı tarih 1919 yılı olduğu için Soyadı Kanunu yayımlanmamış ve henüz Behçet (UZ) soyadını almamıştır. Bu yüzden, bu bölümden itibaren yazardan Behçet Uz olarak değil, kitabında baş sayfasında olduğu gibi Behçet Salih (baba adı) olarak bahsedilecektir.

Eser "Sağlık ve Hastalık" bölümüyle başlamaktadır. Bu bölümde Behçet Salih, hayat mücadelesinde kuvvetli bir şekilde var olabilmek ve çalışabilmek için sağlığın elzem olduğu, sağlıklı olmanın insanın en büyük sermayesi olduğuna vurgu yapmıştır. Memlekette giderek artan bir verem hastalığının varlığından ve tüm medeni memleketlerde olduğu gibi bunu söndürmek ve ortadan kaldırmak için çaba gösterilmesinin gerekliliğinin yanında, veremli olanların sayısı ne kadar çoğalırsa çözmenin zorluğunun da artacağı üzerinde durmuştur.²⁶

Kitabın bölümlerinden bir diğeri "Verem" başlığını içermektedir. Ülkenin verem ile ilgili durumunu bilmenin, herkesin içini sızlatacağını söyleyerek bölüme başlayan Behçet Salih, bu illetin çokluğunun farkına vardıkça korkmamanın imkânsızlığını bildirmiş, bu illetin insanı nasıl tahrip ettiğini açıklamıştır.

Halkın, veremi önlemede tedbirlerinin pek isabet göstermediği, oysaki hastalığın daha ortalarda olmadığı zamanlarda ona müdahalenin önemine dikkat çekmiştir. Salih'e göre verem illeti vuku bulduktan sonra ihtiyatla takip olunmalı, yoksa sonrasında ne dökülen gözyaşı ne de dövünme işe yaramayacaktır. Burada anne babaların görevlerine dikkat çekmiş ve çocukların hayatlarını muhafaza için ihtimam göstermelerinin önemini vurgulamıştır. Eski zamanlara göre doktorların bu konuda daha fazla bildiklerini ve önlemede tedbir alma kolaylıkları olduğunu belirtmiştir. Eski tıp kitaplarına bakıldığında, bu hastalığın eskiden beri bilindiği ancak eski hekimlerin bu hastalığa başka başka isimler verdikleri ve başka hastalıklarla karıştırdıklarını söylemiştir. Yine eski kitaplarda, bu hastalığın bulaşıcı olduğu ve bu hastalara yaklaşmamanın gerekliliği vurgulanmıştır. Fransa gibi memleketlerde bundan 300-500 yıl öncelerden itibaren bu hastaların çamaşırlarının yıkanması gibi tedbirlerin alındığını ancak aynı dönemde birtakım



RESİM 6: Verem Nasıl Başlar? Veremden Kurtulmanın Yolları Nelerdir? kitabının içindekiler sayfası.

etibbanın ise veremin bulaşık bir hastalık olup olmadığını hâlâ tartışmakta olduklarını söylemiştir. Veremin 4 çeşit olduğunu söyleyen Behçet Salih, bu türleri şöyle açıklamıştır: İlki insan veremi, 2.si hayvanat-ı bakariye veremi, 3.sü kuş veremi, 4.sü soğukkanlı hayvanat veremi.²⁶

Verem hastalığı yayan basilin pek kuvvetli ve dayanıklı olduğunu belirten Behçet Salih, kişi, balgamını dışarı attığında, mikropların 5 günden 7 aya kadar su içerisinde ve gıda üzerinde canlı kalabilme özelliğinde olduklarını belirtmiştir. Bu basilin yalnız güneşle arasının pek iyi olmadığı, direkt güneşe maruz kalırsa bir saat içinde basilin telef olduğunu vurgulayan Behçet Salih, veremli insanların, hapşırarak, balgam atarak, tükürerek verem mikrobu etrafa saçtıklarını, etrafta bu mikrobu, tozlarla ve rüzgârla yayıldığını belirtmiştir. Halka öğütlerle devam eden bölümde, anne babalara ve süt validelere çok iş düştüğünü söyleyerek, çocuklara bulaştırmamak için gereken ihtimamı göstermeleri gerekliliğine vurgu yapmıştır. Basil, çocuğun bağırsaklarına girdiği zaman bu illetin zamanla ciğerlere de ilerlediğini, mikrobu çocuğu amansız dertlere salacağını söyleyerek, çocukların ailelerinin bilhassa dikkat etmelerini vurgular.²⁶

Bölüm içerisinde veremin başlama şekillerine de yer verilmiştir. Bazen soğuk algınlığı sanılabileceği, bazen sadece ateşle başlayacağı, bazen kan tükürmekle, iltihapla da başlayabileceği vurgulanmıştır.

Kitabın bir diğer bölümü “Tevrümüne Müstait Vücutlar ve İstidat Veren Sebepler” başlığını taşımaktadır. Bölüm içerisinde Behçet Salih, “Bazıları anadan babadan vereme müsait şekilde doğarlar ki ben bunları bozuk ya da çorak olarak nitelerim, bazıları ise başka hastalıklarla vereme müsait hâl alırlarken, bazen de gençlikte yapılan bazı dikkatsizliklerle vereme müsait hâl alırlar.” Vereme müsait vücutlar, Behçet Salih tarafından şöyle tanımlanmaktadır: “Bu vücutlarda biraz incelik vardır, hassastır, dar uzun, basık göğsün üstünde öne meyilli bir baş sallanır, saçları ipek gibi ince ve yapışık gibidir, gözler büyük, parlak ve nemli, cazibeli ve mahmurdur, kirpikler uzundur, yüz çabuk kızarır, çabuk solar, diş etleri soluk, kollar bacaklar asıktır, mukavemetsizdirler.” demektedir. Gebelik, sık sık nezle olmak, tifo, şeker hastalığı, frengi, iştahsızlık da vücutları vereme da-

yanıksız bırakır. Özellikle çocuklara ve mektep çocuklarına fazla ilgi ve alaka edilmesi, genç kızların da daha zayıf ve bakım gerektirdiğinin göz ardı edilmemesi gerekliliği üzerinde duran Behçet Salih, çocukların kuvvetli kılınmasının önemini vurgulamıştır.²⁶

Kitabın bölümlerinden biri de “Vücutun Verem Mikrobuna Karşı Mukavemeti”dir. Behçet Salih’e göre vücutuna verem mikrobu giren her şahıs artık verem olmuştur. Sağlam ana babalardan doğan ve sonradan verem mikrobuna bulaşan kişi, diğerlerine göre daha dirayetlidir. Emziren kadınlarda bu mikroba dirayetlidir ve bu kadınların da çok dikkatli olmaları gerekmektedir.²⁶

“Veremden Vikaye Kaideleri” ismini taşıyan diğer bölümde, kişilerin veremden korunma yollarını açıklayan Behçet Salih’e göre korunmak için aileler içinde ve aileler haricinde bulunmanın farklı kaideler içerdiğini söyler ve aileler haricinde olanların, veremle karşılaştıklarında, ailelerinden ayrılarak sanatoryumlara verildiği, hastalık bir hayli ilerlediyse ise tecrithanelere verildiklerini belirtir. Sanatoryuma gelen hastaya, aileden kimler temas ettiyse hepsinin kontrolden geçmesi gereklidir. Aileler içinde bakılan hastaların ise mutlaka ara ara bir hekim tarafından görülmesi ve bunun sıklıkla olması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Hekim, hasta hakkındaki düzenlemelerini hasta bakıcılara iletmelidir, çünkü ne zengin aileler için özel hekim ne de fakirler için dispanserde bakım mevcut değildir. Veremli hastaların nerelere tükürdüğü bakıcıları tarafından dikkatle izlenmelidir. Öksürürken ağızlarına bir mendil kapatmaları ve mendillerin çok sıcak suda kaynatılarak yıkanıp, ütülenmesi önemlidir. Evde kalan hastalara özel bir oda tahsis edilmeli, elbiseleri sıcak suda yıkanıp fırçalanmalıdır. Hastanın aile efradından kimseyle temas etmemesi, özellikle çocuklara sarılmak dahi olsa dokunmaması önemlidir. Odası tozlardan uzak ve steril hâle getirilmelidir. Halı, perde gibi toz tutan şeyler odadan kaldırılmalıdır.²⁶

Bir diğer önemli bölüm ise “Sanatoryum ve Faidesi” başlığını taşımaktadır. Verem mikrobu insanlara büyük zayıat verdiğinden, veremden muzdarip hükümetler bazı çareler, teşkilatlanmalar yapmanın çarelerini aramaktadırlar. Veremle mücadelede 2 husus önemlidir. Birincisi verem mikrobu insandan

gececeğinden veremli insanları izole etmek, 2.si vücudunda verem mikrobu olan kişilerin bu mikropla mücadelelerini desteklemektir. Sanatoryum inşası yapan hükümetler, bu 2 hususa hizmet etmiş olurlar. Sanatoryum inşa edilecek yerlerin etrafı çamlarla çevrili, ferah alanlar olmalıdır. Bakıcılar tarafından tüm tedavi kaidelerinin eksiksiz uygulandığı sanatoryumlar, hastalar için paha biçilemezdir. Eskilerde bu derde yakalananlar Avrupa sanatoryumlarına giderlerdi, ancak bu pek zahmetli ve paha olarak zor bir durumdur. Oradaki standartlara uygun sanatoryumların, buralarda var edilebilmesi gereklidir. Sanatoryuma gelecek hastalar, hastalıklarının derecesine göre ve ahvallerine dayanma durumlarına göre sanatoryuma kabul edilmelidirler. Verem illeti yeryüzünden kaldırılmalıdır, bunun yegâne çaresi de sanatoryumların artırılmasıdır. Veremliler hükümete ihbar edilmeli ve kurulacak sanatoryumlarda iyi edilmelidirler. Hastaların sanatoryumlarda olması, hastanın ailesi ve etrafı için de hayırlıdır.

Halkı veremden kurtarmak için şehirlerin belediye teşkilatları çok çalışmalı, halk için muayenehaneler açılmalı ve mütehassıslar burada görev almalı, halk sanatoryum ve hastaneleri yapılmalıdır. Veremlinin kendisi yanında aile ve etrafına geniş bilgiler verilmeli, verem hastaları hükümete ihbar edilmeli, veremin şekline göre hasta sevk edilmelidir. Aile hekimleri teşkilatı olmalı, rahat yaşamak için gençlik yıllarından itibaren dikkatli olunmalı, gençleri korumak adına onları şimdiden muhafaza etmelidir.²⁶

“Veremle Mücadele” ismini taşıyan diğer bir bölümde, veremle mücadelenin dönemin en büyük sorunu olduğunu söyleyerek başlayan Behçet Salih, veremin ticaret ve seyahat sayesinde yayıldığı ve tahribatın arttığı üzerinde durmuş, umumi harpten önce veremden muzdarip daha az insan olduğundan bahsetmiştir. Harp yüzünden sadece bizde değil, her memlekette veremin arttığından bahseden Behçet Salih, veremle karşılaşılınca çeşidini ve bu illetten nasıl kurtulacağımızın ortaya konmasının da büyük önem taşıdığını belirtmiştir.²⁶

“Çocuklarda Verem Mücadelesinin Kıymeti” ismini taşıyan bölümde Behçet Salih, veremin çocuklarda daha zor atlatıldığını ve çocukların hassas olmalarından kaynaklı vereme çocuklarda daha çok

rastlanabildiğini belirtmiştir. Ancak genç ve dinç olduklarından tedavi edilmeleri kıymetli ve bazen de kolay olabilmektedir. Bazen anne karnında bazen de daha büyükken veremden etkilenebilen çocukların mukavemetlerine göre bu illeti atlatmaları kolaylaşmaktadır. Çocukların, 2 yaşından sonra korunmaları daha kolaydır. Behçet Salih’e göre çocuklardaki verem önlenemez ise mekteplerin kapatılması söz konusu olabilir ki bu da başka bir kayıp olacaktır. Mektepler, veremle mücadelede en mühim vazifeli-lerdendirler, mekteplerde çocukların verem olması için çok sebep vardır, bu yüzden mektepler teşkilatlarında bu konuya ehemmiyet vermelilerdir.²⁶

“Veremden Kurtulmak Kabil mi” ismini taşıyan son bölümde ise beşeriyetin bu illetten kurtulmak istediği, ilim ve fennin bu illete karşı savaştığını belirten Behçet Salih, hekimlerin bu hastalık ile mücadelesinin büyük önem taşıdığını belirtmiştir. Kan aldırma, hacamatlarla, öksürmelerle bu illetin tedavi olunamayacağı, dinlenmek, temiz hava almak ve uygun gıdalar ile beslenmenin bu hastalık için ehemmiyetine dikkat çekmiştir. Tedavi olan ve yanıt veren pek çok veremlinin, veremden izlerinin kalmadığı, gerek şahsi tedavilerin gerekse sanatoryumların verdiği tedavilerde pek çok şifa olduğunun altını çizmiştir. Behçet Salih, bölümü bazı öğütlerle tamamlar. Bunlardan bazıları şöyledir;

- Hastalık ne kadar evvel teşhis edilirse, tedavi kolay olacaktır.
 - Hastalığı öğrenen hastalar hekimlerine teslim olmalıdırlar.
 - Hastalananlar, ilaçla birlikte geri kalan tedbirleri de almalıdırlar.
 - İlaçla birlikte dinlenme ve gıda almalıdırlar.
 - Tedavi ile birlikte hasta iyi olacağına güveni tam olmalı ve gayret göstermelidir.
 - Çocuklara büyük ehemmiyet gösterilmelidir.
- Kendisine son 5 ayda başvuran veremli hastaların istatistiğini ise şöyle vermiştir:
1. Hastalığı çok ilerlemiş olanlar,
 2. Hastalığı önce hafif olduğu için, belli zaman sonra çare arayanlar,
 3. Hastalıkları yenice başlamışlar,

4. Başlarda bir şey yokken, baş, bel karın ağrısından muzdarip olup, kan tükürmek gibi şeylerden şikâyet edenler.²⁶

TARTIŞMA VE SONUÇ

Tarih, büyük adamların büyük düşünce ve eylemleriyle var olmaya devam edecekse, Dr. Behçet Uz'u, hayatını, öğrenciliğini, belediye reisliği yaparken yitip bir şehirden yarattığı İzmir'i, ticaret vekili iken yaptığı icraatları ve sağlık bakanı olduğu sürede eğer yürürlüğe girebilseydi sağlıkta devrim olabilecek planlarını incelemek, bu alanda araştırma yapanlara, tıp tarihi alanına katkı sağlayacak, ortaya koyduğu verilerle yol gösterici olacaktır.

Vereme dair pek çok vakalarla hekimlerin uğraş verdiğini ve hata ve sevaplarla bu mücadelenin sürdürüldüğünü ve sürdürüleceğini belirterek kitabını sonlandıran Behçet Salih'in verdiği çok değerli bilgiler, dönemin koruyucu sağlık uygulamaları için de büyük ehemmiyet taşımaktadır.

Dr. Behçet Uz'un öğrenciliğinin ve hekimliğinin ilk yıllarında halk sağlığı ve koruyucu hekimlik ile ilgili öngörülerini ve halkın bilinçlenmesine yönelik elimizdeki eser dâhil tüm eserleri, onun önce İzmir Verem Savaş Cemiyeti içerisinde ve sonrasında da 2 dönem bakanlık yaptığı dönemlerde kanunlaştırmaya çalıştığı 10 Yıllık Sağlık Planı çerçevesinde bulaşıcı hastalıklarla mücadeleye büyük önem vermiştir.

Kaderin cilvesidir ki Dr. Behçet Uz, hıfzıssıh-haya yönelik tüm bu fikirlerini siyaseten hayata geçirebilme şansını elde etmiş, dönemin siyasi atmosferinde tam anlamıyla amacına ulaşmasa da dispanser ve sanatoryumların sayısını artırmada muktedir olmuştur.

Verem hâlen yılda yaklaşık 1,4 milyon insanın ölümüne sebep olan ciddi bir halk sağlığı sorunu olarak gündemi meşgul ederken, 20. yüzyılın başlarında Dr. Behçet Uz'un ondan korunmak adına halka yönelik yazdığı bu eser ve halk sağlığı adına yapmış olduklarının kıymeti paha biçilemez derecede önemlidir.²⁷

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin, çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Bu çalışma tamamen yazarın kendi eseri olup başka hiçbir yazar katkısı alınmamıştır.

KAYNAKLAR

- Öztürk H. Bir Doktor ve Politika Adamı: Behçet Uz. 1. Baskı. Eskişehir: Dorlion Yayınları; 2019. p.196.
- Güzel İzmir, 24 Eylül 1999, Sayı: 5.
- Öztürk H. Mübeccel Uz Versan ile "Dr. Behçet Uz'un iş ve özel hayatı ile ilgili" yapılan 13 Ekim 2011 tarihli ve 15.15 saatli telefon görüşmesinden. (Transkrip için Öztürk H. Dr. Behçet Uz ve Sağlık Politikaları. Esogü Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir 2011)
- Öztürk H. Mübeccel Uz Versan ile "Dr. Behçet Uz'un iş ve özel hayatı ile ilgili" yapılan 2 Ekim 2010 tarihli ve 20.00 saatli telefon görüşmesi. (Transkrip için Öztürk H. Dr. Behçet Uz ve Sağlık Politikaları. Esogü Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir 2011)
- Uz B. Atatürk'ün İzmir'i: Bir Kentin Yeniden Doğuşu; Behçet Uz. Hazırlayan Sakar LE. 3. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları; 2007. p.178.
- Öztürk H. Münici Kalayoğlu ile "Dr. Behçet Uz'un iş ve özel hayatı ile ilgili" 30 Eylül 2010 tarihinde saat 14.34'te yapılan telefon görüşmesi. (Transkrip için Öztürk H. Dr. Behçet Uz ve Sağlık Politikaları. Esogü Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir 2011)
- Öztürk H. Ethem Uz ile "Dr. Behçet Uz'un iş ve özel hayatı ile ilgili" 4 Ekim 2010 tarihinde saat 15:15'te yapılan telefon görüşmesi.
- Levi EAA. [Dr. Behçet Uz Children's Hospital facade renovation and landscaping]. Yapı Dergisi. 2004;267:710.
- Armaoğlu F. 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi. 13. Baskı. İstanbul: Alkım Yayınları; 1992. p.99 vd.
- Öztürk H. Sancar Maruflu ile "Dr. Behçet Uz'un iş ve özel hayatı ile ilgili Mayıs 2011'de İzmir'de gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerden
- Cenani A. [Pediatrics]. İstanbul: 1988. p.357-60.
- Güzel İzmir, 26 Ağustos 2000, Sayı:8.
- Anadolu Gazetesi, 16 Teşrinisani 1931.
- Diker H. İzmir, Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi: Tarihi ve 1947-1954 Yılları Faaliyetleri. İzmir: Gayret Basımevi; 1954. p.13-4.

15. Gözlem Gazetesi. 18 Ocak 1993. p.8.
16. TBMM Tutanak Dergisi, 1947.
17. Yetkin Ç. Karşı Devrim 1954-1955. 5. Baskı. Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Yayınları; 2006. p.12-309.
18. [http://med.ege.edu.tr/detay.php,SayfaID=80,\(2011-2012\)](http://med.ege.edu.tr/detay.php,SayfaID=80,(2011-2012))
19. TBMM Albümü, 1920-2010. 1. Cilt: 1920-1950. TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1.
20. Aydın E. [History of the organization of health in turkey]. Ankara: Naturel; 2002. p.33-49.
21. Akşam Gazetesi. 18 Mayıs 1954. p.2.
22. Akşam Gazetesi. 27 Ocak 1955. p.4.
23. Aydemir ŞS. İhtilalin Mantiği ve 27 Mayıs İhtilali. İstanbul: Remzi Kitabevi; 1976. p.363-5.
24. Taşdelen MN. Yassıada, Menderes ve Muhafızları. 2. Baskı. İstanbul; 2004. p.54-5.
25. Karayaman M. [Sihî Cidâi the Health Journal published by Izmir Society of Fight Against Tuberculosis]. Türkiye Klinikleri J Med Ethics. 2010;18(3):140-52.
26. Salih B. [How does tuberculosis begin? What are the ways of getting rid of tuberculosis?]. İzmir: Ahenk Matbaası; 1919. p.1-96.
27. Köse N, Akkan O, Topçuoğlu ÖB, Kuyucu T. [Miliary tuberculosis with cerebellar involvement]. Türkiye Klinikleri Arch Lung. 2018;19(1):21-5. [[Crossref](#)]